

*Елеонора Атанасова-Петрова*¹

БАНКСИ – ТВОРЕЦ, БУНТАР И ПРОВОКАТОР

Eleonora Atanasova Atanasova-Petrova

BANKSY – CREATOR, REBEL AND PROVOCATOR

Abstract: Banksy is an anonymous England-based street artist, vandal, political activist, and film director, active since the 1990s. His satirical street art and subversive epigrams combine dark humour with graffiti executed in a distinctive stenciling technique. His works of political and social commentary have been featured on streets, walls, and bridges of cities throughout the world. Over the last few years, Banksy's name has become increasingly popular, especially through his recent, highly provocative works and appearances. In 2018, at Sotheby's Auction House, his famous work „The Girl with the Balloon“ was auctioned at \$ 1.4 million. As the lead auctioneer's hammer hit, a beeping sound caught everyone's attention to Banksy's work, which slowly began to slide down and shredded narrow long strips in front of the astonished glances of onlookers. The scandal has aroused great public interest. On the next day, Banksy posted on Picasso a social media quote – „The urge to destroy is also a creative urge“. A few days later, the owner of the shredded work exhibited it in the museum, already renamed „Love is in the Bin.“ The work is currently worth twice as much in its present form, as a concept contemporary work, of its original value.

Who is Banksy – a rebel art creator or just a provocateur with quality PR?

Keywords: *Banksy; anonymous; street artist; street art; provocative works; Banksy's work; shredded work; rebel art creator; provocateur.*

Банкси (Banksy) е анонимен уличен художник, вандал, политически активист, провокатор и филмов режисьор, създаващ своето изкуство от 90-те години до днес. Банкси, вероятно най-противоречивият уличен художник в света, разработва цяла художествена субкултура, посветена на неговите идеи. Неговото сатирично улично изкуство и подривни епиграми, съчетават черен хумор с графити, изпълнени в характерната за него трафаретна художествена техника (художествена техника, при която се използват предварително подготвени шаблони). В началото на кариерата си като Стрийтарт художник Банкси работи в традиционните графити техники и тагове предимно в Бристол, Англия, но след инцидент, при който едва не е заловен от полицията на Бристол, Банкси търси по-бързи методи за изразяване и така решава, че трафаретната художествена техника, под формата на многопластови шаблони, често комбинирана от него с други художествени похвати е най-подходяща, превръщайки я в своя запазена марка. Той често включва в творбите си всичко, което се намира на улицата, като улични знаци и други предмети, за да предаде посланието си като изработва красиви улични арт инсталации.

Неговите творби от политически и социални коментари са представени по улици, стени и мостове в градове по целия свят и разпространяват послания от изкуството, философията и политиката. Работата на Банкси израства от ъндърграунд сцената в Бристол, която включва сътруд-

¹ edi_nashko@abv.bg

ничество между артисти и музиканти до Виена, Сан Франсиско, Барселона, Париж, Детройт и много други градове по света. Негови произведения днес се продават за стотици хиляди долари в аукционните къщи на Великобритания и Америка. Банкси казва, че е бил вдъхновен от художника на графити – Blek Le Rat и често рециклира старите му идеи.

В началото на 2000-та година Банкси се премества в Лондон, където започва да добива известност и дори работи върху поредица международни експонати. В крайна сметка той решава да пътува до Палестина и Западния бряг, където изписва девет изображения на Витлеемската стена. Тези изображения моментално се превръщат в хит, разпространявайки се мигновено в Интернет.

Проследявайки творчеството на Банкси, ставаме свидетели на това как от изпълнения на графити и тагове върху мрачни градски стени, то търпи развитие и във други разнообразни стрийт арт прояви – изпълнение на негови творби върху платна, пърформанси, провокативни прояви, инсталации, концептуална скулптура и дори създаването на филма „Exit Through the Gift Shop“ – „Изходът е през магазина за сувенири“, който беше номиниран за награда на Академията през 2010 г.

Самоличността му остава неизвестна, дори и след над 20 години на Стрийт арт сцената. Работи в много различни видове техники на уличното изкуство. Работата му включва много внушителни, често противоречиви, провокативни изображения, те понякога са преработени добре известни произведения на изкуството, които Банкси използва в контекста на идеите си. Неговите творби не са само добре изпълнени графити и арт инсталации, той е и изключителен мениджър на самия себе си, защото освен активист, вандал и провокатор, той е и изключително интелигентен творец, „напипал“ правилния начин да изрази и наложи идеите си, като се учи от „големите“. Не веднъж в свои произведения и изказвания, той цитира директно Пабло Пикасо, Анди Уорхоу и други Гиганти в изкуството. Пример за това е негова творба, представляваща къс от скала, на която са гравирани думите на Пикасо: „THE BED ARTISTS IMITATE, THE GREAT ARTISTS STEAL“ – „Слабите художници имитират, великите крадат“. (Фиг. 1.) В нея той изписва името на Пабло Пикасо под цитата и умишлено, грубо го задрасква, поставяйки името си отдолу.

Списание Time избра британския художник за списъка си със 100 най-влиятелни хора в света през 2010 г., той се озова в компанията на Барак Обама, Стив Джобс и Лейди Гага.

През лятото на 2015 г. Банкси организира временен арт проект, наречен Dismaland – дистопичен тематичен парк, построен в морския курортен град Уестън сюзър Меър, в Англия. Подготвен тайно, проектът представи 10 нови творби на Банкси и творби на 58 други художници.

Много малко се знае за самия Банкси, тъй като той отказва да бъде интервюиран и поддържа грижливо забулена в мистерия самоличността си. Това допълнително допринася за изграждането на мистичния му образ, хитър похват, пораждащ непреодолимата жажда у медиите и почитателите му, самоличността му да бъде разкрита и насочващ вниманието към себе си. Фанатиците на уличното изкуство са постоянно доволни от всяко произведение на изкуството, което той представя, въпреки че често ги оставя да искат повече. Тази тактика носи любопитството да изследва напълно нова перспектива или идея, оставяйки художествените му творения да вдъхновяват начинаещи и напреднали художници. Това вдъхновение е известно още като „Банкс ефект“.

Има множество версии за това кой всъщност е Банкси. Съвсем наскоро много популярни теории, включително цяла вестникарска публикация, посочиха самоличността му като родом от Бристол под името на Робин Гунинам. Ако това е вярно, теорията ще позволи още по-голямо вникване в художествения му свят, който Банкси така грижливо крие. Той е на път да се превърне в международна икона, целенасочен провокатор, подривният и потаен уличен художник обръна света на изкуството с главата надолу.

През 2018 г. творба на британския стрийт арт художник – „Момичето с балона“ (на английски: Girl with the balloon) (Фиг. 2.) беше представена в аукционна къща „Сотбис“ (Sotheby's) – Лондон. Няколко минути след ударът с чукчето на аукционера, обявяващ търгът за приключен и обявената продажба на творбата на Банкси за продадена за забележителните 1,4 милиона долара, творбата започна да се свлича, извън рамката си пред смаяните погледи на всички присъстващи, привлечени от дразнещ звук. Всички остават стъписани от факта че творбата, не само се е свлякла

извън рамката си, но и е шредирана на тънки дълги ленти. Минути след случилото се на търга, Банкси обяви в публикация в Инстаграм страницата си (Фиг.3), че той е виновен за унищожението на собствената си творба, публикувайки снимка от търга с коментар: „Going, going, gone...”. В следваща публикация той обясни как го е извършил, публикувайки видео, в което твърди, че няколко години назад през 2006 г., той собственоръчно поставя творбата си в безумна златна рамка, в която е инсталирал шредер управляван с дистанционно, с цел унищожение на картината в случай, че попадне на аукцион.

Аукционната къща „Сотбис“ излиза с изявление пред медиите, в което твърди, че няма нищо общо със случилото се и че не са били наясно предварително със намеренията на Банкси. Твърдят още, че не са отговорни за унищожението на творбата, тъй като самите те са били измани от скандалния стрийт арт художник (аукционната къща използва в изявлението си терминът „Banksyed“). Собственикът на творбата е анонимен, което е обичайно за такъв тип търгове, той чрез акционната къща „Сотбис“ излезе по-късно с изявление, че чрез проявата си на търга, художникът всъщност е създал нова по-ценна от предходната, концептуална творба, под названието „Love is in the Bin“ („Любовта е в кошчето“) (Фиг.4). Банкси отново се оказва майстор манипулатор и доказва, че на неговата дума не може да се има доверие.

Но нека да разгледаме тази творба отблизо и да обясним нейното истинско значение. Банкси за първи път рисува това изображение на момичето изпускащо балона си – сърце в Лондон през 2002 година, озаглавено „Винаги има надежда“ – „*There is always hope.*“ По-късно са създадени и други версии на тази творба из целия град, но нито една от тях не е оригинал. Те постепенно изчезват или биват надрисувани, защото като всяка една творба на Банкси, са създадени нелегално, за обществената публика, която да им се наслаждава из града, което ги прави преходни, нетрайни и подвластни на времето и хората, но такива – „свободни“ са планирани да бъдат от създателя им. С нарастващата известност на Банкси, неговото улично изкуство, става все по честа жертва на отделни личности, опитващи се да станат собственици на произведенията му, като грубо ги демонтират от обществените сгради, преместват ги и ги препродават на търгове, гонещи лесна, солидна печалба.

Сърцето-балон, но този път облепено с лепенки, се появи само като изображение, в Бруклин през 2013 година. Друга версия на творбата се появи на платно в Сентръл парк през Октомври 2013 година, изобразяваща две деца протягащи ръце към него, стоящи на хълм от оръжия. Творбата бе част от провокативна проява на Банкси срещу търговете на изкуство и галериите препродаващи творбите му за стотици хиляди долара, под названието „По добре вън, отколкото вътре“ – „*Better Out than In.*“ – Банкси прави щанд със свои творби на платно изобразяващи негови добре познати изображения, като предлага тези произведения едва за по 60 долара всяка. През 2014 година той преобразува изображението на момичето с балона в подкрепа на Сирия под названието „Със Сирия“ – „*With Syria*“ с пояснение към творбата:

„*The red balloon carries the girl above and away from the chaos below, beyond the burnt – out buildings and bullet – potted walls.*“ – „*Червеният балон понася момичето нагоре и на далеч от хаоса долу, отвъд опожарените сгради и стените осеяни с дупки от куришуми.*“

Нова версия на момичето с балона се появява отново през 2017 година, във връзка с гласуването на Brexit (Брекзит), но в тази версия на творбата балонът е с английското знаме. Няколко дни по-късно сърцето от описаното по-горе произведение се появява в интернет, като самостоятелно изображение на сърцето балон със знамето на Англия, но вече облепено в лепенки.

През 2017 година творбата „Girl with the balloon“, надмина две от гениалните картини на английските художници Уилям Търнар и Дейвид Хофни, като получи титлата за най-велика английска творба за 2017 година.

И отново тук се връщаме на въпроса за аукциона, очевидно „Момичето с балона“ на Банкси е един добре разпознаваем образ, който отдавна съществува и вече достигна сумата от 400, 000 долара, а „Сотбис“ излиза с тезата, че това е една уникална творба създадена през 2006 година, с подписа на Банкси, в специфичната за него траферентна техника, изпълнена на платно, изключително подходяща за окачване на стена, в голяма златна рамка. Златната рамка е един от любимите

мотиви на Банкси. На едно от неговите провокативни арт шоута, той излага принт на който е изобразена сцена от аукцион (Фиг.5), на който се продава голяма златна рамка, а посланието в нея гласи:

„I can't believe you morons actually buy this shit“ – „Не мога да повярвам, че вие идиоти, действително купувате тези боклуци“

и даже я представя в безумно масивна златна рамка. През 2009 година, за своя изложба в музея за изкуства в Бристол, Банкси премесва свои творби с тези от колекцията на музея, повечето от тях са представени във въпросната Златна рамка, уж подпомагащи, според думи на Банкси, творбите му да се слоят естествено с произведенията изложени в музея. Една от описаните по-горе творби (Фиг.6), представлява масивна златна рамка с две наивно изобразени човешки фигурки в нея, които водят следния разговор:

Първият персонаж пита: „Does anyone actually take this kind of art seriously“ – „Дали наистина някой взима този вид изкуство на сериозно?“, а вторият отговаря – „Never underestimate the power of a big gold frame!“ – „Никога не подценявай силата на Голямата Златна Рамка!“

Година по късно, в Сан Франсиско, се появява нов графит, представящ бедно момче с кофа и четка в ръце, което току що е изписало на стената:

„This'll look nice when its framed“ – „Това би изглеждало прекрасно, когато се рамкира.“

Всички тези творби, ясно изразяват отрицателното мнение на Банкси и ясната му позиция, по повод на галериите и търговете за изкуство в момента и дейността която те извършват. Те изразяват и нелеката ситуация, в която Банкси и съвременните творци като него се озовават – множеството опити на странични личности, които се опитват да се докопат до творбите на художниците, обявявайки ги за своя собственост и препродавайки ги за безумни суми чрез аукционните къщи, както и толерирането на тази „престъпна“ дейност.

Комерсиализацията на изкуството и препродаването му по галерии и аукциони, на безумно високи цени, всъщност го „обезценяват“, обездушават и обезличават духовната му стойност като такава. Не ми допада и факта, че уж никой в Сотбис не е бил наясно със случилото се на въпросния търг със „Момичето с балона“ в голямата златна рамка. Може би хората биха възприели, обикнали и биха взели на сериозно тази творба, дори и без златната и рамка, но в нея творбата, вероятно става дори по значима за бъдещите и купувачи, и за тях тя е като част от творбата.

Когато Банкси публикува видеото, в което изработва шредера поставен в рамката на „Момичето с балона“, отстрани на публикуваното видео, той поставя цитат на Пикасо:

„The urge to destroy, is also a creative urge.“ – „Поривът да унищожаваш, също би могъл да е креативен порив.“

Определено Банкси не е първият художник, свързващ поривът за унищожение с изкуството и не е първият създаващ такава творба. Ман Рей прави своя първи „Неразрушим обект“ през 1923 година – преобразен метроном на зрителя, поставяйки изображение на око върху стрелката на метронома, зрителите са провокирани от художника да смачкат, унищожат творбата му когато метронома достигне лимита си на издръжливост.

Робърт Раушенберг и Уилям Де Кунинг осъществяват през 1953 година единен арт проект, в който на Робърт Раушенберг му хрумва нестандартната идея да заличи и унищожи, няколко известни произведения на изкуството на вече утвърдени автори. Известно време никой не се съгласява да предостави исканите творби от Раушенберг и за кратко идеята за арт проекта му изглежда неосъществима. Де Кунинг разбира за нестандартната провокативна идея на Раушенберг и се съгласява да му предостави няколко свои рисунки, които Раушенберг изтрива и унищожават и представя в крайния им вид като творчески акт. Така двамата художници създават една изключителна творба на унищожението.

Друга подобна нестандартна проява е тази на Никита де Сейнт Фол с нейната арт провокация от 1961 година, в която художничката излага свои творби в галерия и провокира посетителите на изложбата да обстрелват творбите и с 22 калибров пушка.

Има много начини чрез които творбите съществуват – чрез процес на създаване, на добавяне и изграждане, чрез процес на отнемане, творби които се развиват във времето и пространството

то, такива които са нематериални – до момента на случване, и изчезват в момента на приключване на изпълнението им.

„Момичето с балона“ е един вид творба, а сега е друга, създадена на публичния аукцион, чрез шредирането и, в момента на продажбата. В момента тя е много по ценна като нематериална творба. И все пак картината не е унищожена, а само е шредирана, тя само претърпява метаморфоза от материално в нематериално произведение на изкуството което все пак съществува, пот друга форма, дори и след тази нестандартна арт хрумка на създателя и в творчески акт на унищожение. Сега творбата на Банкси, в тази си форма остава незабравима, остава безсмъртна във времето, чрез този бунтарски креативен акт. А арт света обича да бъде провокиран, оспорван, шокиран, обича да бъде поставян под съмнение, да бъде критикуван и да си задава въпроси, това е странно, почти е висша форма на заяждане, на която критиците по късно дават определен термин – “институционална критика“ е онова което те наричат, активна критика и активно изкуство, в която структурите живеят, и чрез която те са възможни, като музеите и галериите, или в този случай аукционната къща. Този тип изкуства придобиват значение от както арт институциите (музеи, галерии и др.), започват да колекционират предимно ефимерни и перформативни творби, създавани от художниците през 60-те и 70-те години. Художниците от периода все по често се стараят, чисто стратегически да избягват традиционните форми и пространства за изкуство. Но това не е от значение, защото музеите и галериите са щастливи да приемат тези инвазивни и иновативни творби и да ги включат в колекциите си. В много случаи хората доказват желанието и склонността си да ги купуват. Така че не е никак изненадващо когато нещо толкова прямо и провокативно, като творбата на Банкси, може да достигне такава висока цена на аукцион. След шредирането си, творбата все още е стабилна и определено може да бъде представена, в този си вид, на следваща изложба. Неговите златни рамки са създадени, за да служат по предназначение, за да подчертават неестествеността на това да поставяме тези произведения в рамки и чрез тях да им предаваме по голямо значение, от публичността към лично притежание. И не е никак изненадващо когато колекционерът на творбата „Момичето с балона“ (човекът закупил творбата) е готов да я приеме трансформирана и да я хареса дори повече, и това да я направи дори по ценна, особено сега след случилото се, възплаваща някаква приемлива субверсия на творбата, което прави Банкси да е Банкси.

Но разбира се тази творба притежава в смисъла си и друг важен елемент, който е възможно да пренебрегнем, и това е публичността, гласността и рекламата разпространени в медийното пространство, която се дава на това произведение и на случилото се с него, което аз смятам за голяма част от тази творба и работата на аукционната къща „Сотбис“. Банкси е гениален в превличането на внимание към себе си и произведенията си и в генерирането на полемика. Неговата анонимност, атрактивност, загадъчност и провокативната му бунтарска природа, също е част от това и е нещото което се надявам никога да не изчезне и да не се промени.

Чрез тази творба, Банкси привлече вниманието и пробуди общественото любопитство насочвайки го генерално към аукционите, които до сега бяха следени отблизо, само от една изключително малка общност. Повечето от нас виждат публикациите за мултимилionни продажби изключително рядко, те често пробуждат у нас само отвращение и често не им обръщаме внимание. Аукционната система в нейната реална форма продължава да оцелява и да се развива до днес, от части точно поради липсата на внимание към нея. Това е една висша форма на възможности за ултрабогатите да купуват и търгуват ценни артикули и произведения на изкуството. Разбира се, някои са в играта, уж поради добри причини и цели. Аукциона в който Банкси участва, ни направи по осведомени за няколко ключови факта:

1. Някои хора са готови да платят безумни суми за изкуство в наши дни.
2. Без никакво изключение, нито една стотинка, от тези пари, не отиват при художниците. – Това са вторични продажби, което означава че един собственик препродава на друг.
3. Повечето художници са абсолютно безпомощни, когато творбите им попаднат на аукцион. За да си възвърнат част от тях, е нужно да си „изцапат ръцете“.

Независимо дали приемаме или не, за истина посланията и идеите на Банкси, вложени в творбите му, творбата „Любовта е в кошчето“ – “Love is in the Bin”, все още ни напомня за заплетената, могъща структура, която се съревновава, чие изкуство и кой художник ще бъде миропомазан за важен и ценен.

През 2019 творбата на Банкси „Devolved Parliament“ – „Децентрализиран Парламент“ – представляваща картина, създадена през 2006 година, в която е изобразен парламент в който всички народни представители са шимпанзета, бе продадена, отново от аукционната къща „Сотбис“ – Лондон, за рекордните 12,2 милиона долара, което е изключително висока цена, заплатена за произведение на изкуството, в наши дни.

Ние ценим и харесваме творбите на Банкси, защото отварят очите ни и ни помагат да видим противната сила и дисбаланса около нас. Дори творбите му да не са перфектни, дори да са преходни и нетрайни заради външни сили и обстоятелства, или вероятно ние ги харесваме, точно поради това.

Вероятно Банкси днес е загубил част от бунтарската си природа в борбата му срещу анти-културата, но ние оценяваме проявите му като ефективна промяна. Отчасти вътре и отчасти вън от случващото се по търгове и аукциони, сега Банкси има по-големи възможности да получава поне част от парите от продажбите на собствените му творби, които така или иначе ще се случат със или без неговата благословия, а вероятно се включва в тези процеси, търсейки вдъхновение за нови творби в бъдеще. Нека го оставим да продължава да ни провокира!